



## અરવલ્લી જિલ્લાની ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકોના અધ્યાપનમાં ICTનો વિનિયોગ

ડૉ. મીના હરદાસભાઈ રાઠોડ  
પૂર્વ અધ્યાપક,  
બી. ડી. શાહ એજ્યુકેશન કોલેજ, મોડાસા.

### સારાંશ

અરવલ્લી જિલ્લાની ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકોના અધ્યાપનમાં ICTનો વિનિયોગ અંગેના અભિપ્રાયો જાણવા માટે અરવલ્લી જિલ્લાની ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળાના ૩૨ શિક્ષકોને નમૂના તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યા હતાં. સંશોધકે ઉપકરણ તરીકે અભિપ્રાયોવલિનો ઉપયોગ કર્યો હતો. અભિપ્રાયો પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે શિક્ષકોનો અધ્યાપનકાર્ય દરમિયાન ICT પ્રત્યેની જાગૃતતા વધુ જોવા મળી હતી. શિક્ષકો વિષયવસ્તુ સંબંધિત ખોજ કરવા માટે ઈન્ટરનેટનો ઉપયોગ કરતા હતા અને અધ્યાપનકાર્ય દરમિયાન નો PPT પણ ઉપયોગ કરતા હતા. આમ, સંશોધકને જાણવા મળ્યું હતું કે શિક્ષકો અધ્યાપનમાં ICT નો ઉપયોગ દ્વારા શિક્ષણકાર્ય અસરકારક અને જીવંત બનાવી શકે છે. જેથી વિદ્યાર્થીઓની કલ્પનાશક્તિ અને ગ્રહણશક્તિમાં વધારો કરી શકાય છે.

**ચાવીરૂપ શબ્દો :** ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળા, ICT

### ૧. પ્રસ્તાવના

વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીની હરણફાળ વિકાસયાત્રાને કારણે બજારમાં કમ્પ્યુટર સેલફોન, L.C.D. પ્રોજેક્ટર જેવા અદ્યતન ઈલેક્ટ્રોનિક ઉપકરણો ઉપલબ્ધ બન્યા છે. માહિતી પ્રત્યાયનના આવા ઉપકરણોને પ્રભાવે જ આધુનિક યુગ Information Communication Technology (ICT)ના યુગ તરીકે ઓળખાય છે. ICT એ માનવજીવનના પ્રત્યેક ક્ષેત્રને પ્રભાવિત કર્યું . આજે રસોડાથી માંડીને રણમેદાન સુધી તેનો વ્યાપક રીતે ઉપયોગ જોવા મળે છે. વિશ્વ વિશ્વ મટીને વિશ્વગ્રામ બન્યું છે તે ICT ને જ આભારી છે. ભારત જેવા વિકાસશીલ દેશો પણ જ્ઞાન વિજ્ઞાન ની આવી આશ્ચર્યકારક પ્રગતિ સાથે વૈશ્વિક કદમ મિલાવવા તત્પર બન્યું છે તે આનંદદાયક ઘટના છે. ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજીએ માહિતી પ્રસારણના બધા ક્ષેત્રનો એક અવિભાજ્ય અંગ બની ગઈ છે. આપણે સૌ તેના પ્રચંડ પ્રવાહમાં તણાઈ રહ્યા છે, તો શિક્ષણ ક્ષેત્રે પણ તેનો પ્રભાવ જોવા મળી રહ્યો છે, ત્યારે શિક્ષકે શિક્ષણમાં વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષણનું ભાથું અસરકારક રીતે આપવા ICT નો વિનિયોગ કરવો જ રહ્યો.

### ૨. સમસ્યા કથન

અરવલ્લી જિલ્લાની ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકોના અધ્યાપનમાં ICTનો વિનિયોગ

### ૩. સંશોધનના હેતુઓ

પ્રસ્તુત સંશોધન નીચેના હેતુને ધ્યાનમાં રાખી કરાયું હતું.

૧. ICT વિનિયોગ સંદર્ભે શિક્ષકોના અભિપ્રાયો પ્રાપ્ત કરવા.

### ૪. સંશોધનના પ્રશ્નો

૧. ICTના વિનિયોગ સંદર્ભે શિક્ષકો કેવા અભિપ્રાયો ધરાવતા હશે ?

### ૫. સંશોધનનું મહત્ત્વ

પ્રસ્તુત સંશોધનનું મહત્ત્વ નીચે પ્રમાણે દર્શાવી શકાય.

૧. શિક્ષકોને પોતાના અધ્યાપનકાર્યમાં ફેરફાર લાવવા ઉપયોગી બનશે.

૨. શિક્ષકોને પોતાના વિષય શિક્ષણને વધુ સમૃદ્ધ બનાવવા અર્થે પણ ઉપયોગી બની રહેશે.

૩. અધ્યાપનકાર્યમાં નડતી સમસ્યાના ઉકેલ માટે આ સંશોધન અતિ ઉપયોગી બનશે.

### ૬. સંશોધનનું સીમાંકન

પ્રસ્તુત સંશોધનકાર્ય હાથ ધરતી વખતે સંશોધકે સમય સંજોગો અને નાણાકીય મર્યાદાઓના સંદર્ભમાં કેટલાક સીમાંકનો સ્વીકાર્ય છે.

૧. પ્રસ્તુત સંશોધન અરવલ્લી જિલ્લાની તમામ ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળાઓને અનુલક્ષીને હાથ ધરવામા આવ્યું હતું.

૨. પ્રસ્તુત સંશોધનમાં માત્ર અરવલ્લી જિલ્લાની ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળામાં અધ્યાપન કરાવતા શિક્ષકોનો જ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

### ૭. સંશોધનની પદ્ધતિ

પ્રસ્તુત સંશોધન માટે સંશોધનની વિવિધ પદ્ધતિઓ પૈકી કેવળ સર્વેક્ષણ પદ્ધતિનો ઉપયોગ થયો હતો.

### ૮. સંશોધનનું ક્ષેત્ર

શૈક્ષણિક ટેકનોલોજી અને શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન

### ૯. સંશોધનનો પ્રકાર

પ્રસ્તુત સંશોધન વ્યાવહારિક અને સંખ્યાત્મક પ્રકારનું હતું.

૧૦. વ્યાપવિશ્વ અને નમૂના પસંદગી

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં અરવલ્લી જિલ્લાની તમામ ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળાઓ વ્યાપવિશ્વ બને છે. આથી પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સહેતુક નમૂના પસંદગીથી નીચે મુજબની શાળાઓ પસંદ કરેલ હતી.

## ૧૦. ૧ નમૂનો

### સારણી ૧ નમૂનામાં સમાવિષ્ટ સંસ્થાઓની યાદી

ક્રમ	સંસ્થાનું નામ	શિક્ષકોની સંખ્યા
૧.	શ્રી પી. એમ. કોઠારી હાઈસ્કૂલ, ટીટોઈ	૬
૨.	ધી મખદૂમ ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળા, મોડાસા	૭
૩.	શ્રી આદર્શ વિદ્યાલય , લીભોઈ	૨
૪.	શ્રી કે.એન. શાહ ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળા , મોડાસા	૬
૫.	લીપ ઈન્ટરનેશનલ સ્કૂલ , મોડાસા	૫
૬.	કરીમીયાહ ઉચ્ચત્તર માધ્યમિક શાળા , મોડાસા	૬
	કુલ	૩૨

#### ૧૧. ઉપકરણની સંરચના

પ્રસ્તુત સંશોધનના હેતુઓને ધ્યાનમાં રાખીને સંશોધકે અભિપ્રાયાવલીની રચના કરી હતી. જેને બે વિભાગમાં વહેંચણી કરવામાં આવી હતી. જેમાં વિભાગ – ૧ માં કુલ ૨૦ વિધાનો તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા અને વિભાગ – ૨ માં બે મુક્ત જવાબી પ્રશ્નો તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા.

#### ૧૨. માહિતી એકત્રીકરણની રીત

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સંસ્થાના આચાર્યશ્રીઓ સાથે વાર્તાલાપ કરી શિક્ષકોને અભિપ્રાયાવલિ આપી રૂબરૂ માહિતી મેળવી હતી.

#### ૧૩. માહિતી એકત્રીકરણની રીત

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં અભિપ્રાયાવલિનાં આધારે માહિતીનું પૃથકકરણ કાઈ વર્ગ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. તેમજ અભિપ્રાયાવલિના વિભાગ –૨ આધારિત માહિતીનું ગુણાત્મક વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું હતું.

#### ૧૪. સંશોધનનાં તારણો

##### વિભાગ ૧નાં તારણો

૧. પ્રસ્તુત સંશોધનમાં શિક્ષકો વિષયવસ્તુ સંબંધિત ખોજ કરવા માટે ઈન્ટરનેટનો વધુ ઉપયોગ કરતાં હોવાનું જાણવા મળ્યું હતું.
૨. . પ્રસ્તુત સંશોધન અનુસાર જાણવા મળ્યું હતું કે શિક્ષકોનો અધ્યાપનકાર્ય દરમ્યાન ICT પ્રત્યેની જાગૃતતા વધુ જોવા મળી હતી.
૩. પ્રસ્તુત સંશોધન અનુસાર જાણવા મળ્યું હતું કે OHP, EPIDIASCOPE, V.C.D./ V.C.P./VIDEO CAMERA જેવા સાધનોનો ઓછો ઉપયોગ કરતાં હોવાનું જાણવા મળ્યું હતું.
૪. પ્રસ્તુત સંશોધન અનુસાર જાણવા મળ્યું હતું કે શિક્ષકોનો અધ્યાપનકાર્ય દરમ્યાન PPTનો વિશેષ ઉપયોગ કરતાં જણાયા હતાં.

## વિભાગ ૨નાં તારણો

અભિપ્રાયવલિના વિભાગ – ૨ ના તારણો નીચે મુજબ છે

### ૧. અધ્યાપનકાર્ય દરમ્યાન ICT ના ફાયદાઓ

- વિદ્યાર્થીઓની કલ્પનાશક્તિમાં વધારો કરી શકાય.
- વિદ્યાર્થીઓની ગ્રહણશક્તિમાં વધારો કરી શકાય.
- વર્ગખંડને વાતાવરણ જીવંત બને છે.
- ICTના ઉપયોગ દ્વારા શિક્ષણકાર્ય જીવંત અને ઉપયોગી બની રહે છે.
- વિદ્યાર્થીમાં શિક્ષણની સાથે સાથે મનોરંજન જાળવાથી Education + Entertainment = Edutainment ની સંકલ્પના સાર્થક થાય છે.
- ઓછી મહેનતે વિદ્યાર્થીઓ સરળતાથી વિષયવસ્તુ યાદ રાખી શકે છે.

### ૨. અધ્યાપનકાર્ય દરમ્યાન ICTના ગેરફાયદાઓ

- ઈન્ટરનેટના વધુ પડતા ઉપયોગના લીધે વિદ્યાર્થીમાં સ્મૃતિના ધારણનું અને વૈજ્ઞાનિક પાસું નબળું બનતું જણાય.
- વિદ્યાર્થીઓ ગેરમાર્ગે દોરાય છે.
- વિદ્યાર્થીઓની સર્જનશક્તિનો વિકાસ અટકતો જણાય છે.

## સંદર્ભસૂચી

૧. Agraval, J.C. (1996). Educational Research and Introduction (2<sup>nd</sup> ed.) New Delhi: Arya Book.
૨. Best, J.W. (1958). Research in Education. New Delhi: Prentice Hall of India Pvt. Ltd.
૩. Terry, P. & Thomas J.B. (1978). International Dictionary of Education. New York: Oxford University Press.